

SANNA LEHTINEN

Ympäristöfilosofi ilmastopoliittisen päätöksenteon ja toivon asialla

– Haastattelussa Andrew Light

Amerikkalainen ympäristöfilosofi ja ilmastoasiantuntija professori Andrew Light vieraili Suomessa heinäkuussa. Light oli yksi neljästä pääpuhujasta estetiikan alan kansainvälisen kattojärjestön IAA:n välikonferenssissa Aalto-yliopistossa Espoon Otaniemessä. Light tunnetaan akateemisen tutkimuksen ja ilmastonmuutospoliittikan yhdistäjänä sekä osallistuvan filosofian kehittäjänä: filosofiaa tarvitaan ratkomaan muuttuvan maapallon ongelmia.

Light työskentelee professorina George Masonin yliopistossa Washingtonissa sekä vanhempana asiantuntijana World Resources Institutessa, joka on maailman suurin ympäristöalan ajatushautomo. Vuosina 2013–16 hän toimi presidentti Obaman hallinnossa ilmastoasiantuntijana muun muassa YK:n Pariisin ilmastopöytäkirjan valmistelussa. Light avasi Otaniemen esitelmässään filosofisen ympäristöestetiikan akuuttia merkitystä. Sitä tarvitaan arvioitaessa ilmastonmuutoksen aiheuttamia vahinkoja ja menetyksiä, joita ei voi hahmottaa talouden kysymyksinä¹. Esitelmän jälkeen

pohdimme filosofien mahdollisuuksia yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen. Palasimme myös esitelmän teemoihin sekä mietimme, miten suhtautua ilmastonmuutokseen väistämättä liittyviin surun ja pelon tunteisiin.

Mitä työhönne yliopistolla ja World Resources Institutessa kuuluu?

Työt ovat erilaisia, vaikka toki niissä on paljon päällekkäisyyttäkin. Akateemisessa työssäni olen keskittynyt ensisijaisesti ympäristöetiikkaan, jota en kutsuisi perinteiseksi akateemiseksi filosofiaksi. Parhaillaan toimitan muun muassa kirjaa antroposeenin etiikasta. Geologien mukaan olemme mahdollisesti jo siirtyneet holoseenista antroposeenin aikaan, ja tarkastelun kohteena on tällöin maapallon fyysisten muutosten ja ihmisten aiheuttamien muutosten välinen suhde. Kokoelman tarkoitus on pohtia tästä seuraavaa vastuuta toisiamme ja maapallon muuta elämää kohtaan.

Vähän yli vuosikymmen sitten jaoin urani kahteen eri osaan: yhtäältä jatkoin perinteistä akateemista työtäni, jossa keskityin lähinnä ympäristöetiikkaan, mutta toisaalta aloin suuntautua vahvemmin kohti päätöksentekoyhteisöä. Lopulta sain mahdollisuuden työskennellä Yhdysvaltain liittovaltion hallinnon palveluksessa ilmastonmuutoksen parissa. Päädyin ilmastonmuutokseen akateemisen työni kautta, mutta kun opetin Washingtonin yliopistossa 2005–2008, tein tietoisin päätöksen, etten halua päätyä tekemään akateemista tutkimusta ilmastonmuutoksesta, ja erityisesti en halunnut tehdä ilmastonmuutosetiikkaa. Näin oli osin, koska niin moni hyvä ajattelija työskentelee jo aiheen parissa, mutta lähinnä koska siinä vaiheessa elämäni koin tärkeäksi suuntautua kohti päätöksenteon prosesseja akateemisen työn sijaan. En tietenkään pidä akateemista työtä alallani merkityksettömänä. Nykyään tehdään paljon parempaa

Kuva: Sanna Lehtinen

”Jatkamme työtä, jota teimme ennen Trumpia.”

tutkimusta ympäristöetiikan parissa kuin silloin kun päädyin siihen 1990-luvun puolivälissä. Koin kuitenkin tärkeäksi haasteeksi päästä päätöksentekopöydän ääreen. Onnistuin tässä, enkä tehnyt lainkaan akateemista työtä työskennellessäni Obaman hallinnossa. Nyt tavoitteenani on yhdistää nämä kaksi suuntaa: päätöksenteon tukena tehtävä sekä akateeminen työ. Tarkoitukeni on heijastella kokemustani molemmista.

Jaan tällä hetkellä aikani yliopiston ja World Resources Institutun välillä. WRI on kaiketi maailman suurin ympäristöalan ajatushautomo tällä hetkellä (700 työntekijää, 350 Washingtonissa ja 350 kahdeksassa toimistossa ympäri maailmaa). Akateemiset projektini eivät istu suoraan päätöksenteon maailmaan: antroposeenin etiikka esimerkiksi on melko perinteinen akateeminen aihe. Ajatushautomon puolella vastaan presidentti Trumpin päätökseen vetäytyä Pariisin ilmastopöytäkirjasta, jonka neuvotteluissa olin mukana. Toimin muiden maiden kanssa, jotta ne eivät lähtisi Yhdysvaltojen tielle. Tarkoitus on myös painostaa Yhdysvaltoja kohtaamaan seuraukset, joita sen päätöksellä on kansainvälisesti. Tähän kuuluu korkean tason neuvotteluja entisen hallinnon edustajien sekä heidän kiinalaisten ja intialaisten virkaveljiensä kanssa. Jatkamme työtä, jota teimme ennen Trumpia. Toimin myös niiden osavaltioiden, kaupunkien ja liike-elämän johtajien kanssa, niin demokraattien kuin republikaanienkin, jotka haluavat jatkaa työtä ilmastonmuutoksen pysäyttämiseksi.

Akateeminen ja päätöksentekoon vaikuttava työ yhdistyvät tekeillä olevassa kirjassa *Loss and Damage in the UN Climate Negotiations*. Tämän projektin ytimessä on, miten suhtaudumme ilmastonmuutoksen vaikutuksiin, joihin ei voi sopeutua. Tästä esimerkkinä vaikkapa merenpinnan nousu, jonka seurauksena kokonaisia valtioita

katoaa. Etenkin pienet saarivaltiot ja köyhät valtiot kärsivät. Miten kohtaamme ongelmat yhteisvoimin syytelyn ja vastuukiistojen sijaan? Kirjaa tuskin kukaan päätöksentekijä lukee, mutta haluan kirjoittaa sen, jotta näihin ajatuksiin voisi tulevaisuudessa vedota päätöksenteon tukena.

Miten kiinnostuitte alun perin ympäristöfilosofiasta?

Lapsena ympäristö veti minua puoleensa. Kasvaessani maaseudulla Georgiassa olin sosiaalisesti kömpelö ja leikin usein koulun jälkeen metsässä itsekseni. Lähellä lapsuudenkotiani sijaitsevasta Flat Rock Creek -joesta tuli jossain mielessä paras ystäväni. Pakenin metsään tutkimaan pientä ekosysteemiä ja rakastuin siihen. En yhdistänyt tätä pitkään aikaan kiinnostukseeni ympäristöfilosofiaa kohtaan. Kokemus jätti minuun kuitenkin jäljen, ja aloin kasvaessani kiinnittää huomiota erilaisiin ympäristöristiriitoihin. Ronald Reagan valittiin presidentiksi ensimmäisenä yliopistovuotenukutenani 1980, ja se merkitsi valtavaa takaiskua amerikkalaiselle ympäristöliikkeelle, jolla oli takana kymmenen hyvää merkittävän edistyksen vuotta.

Yliopistossa kiinnostuin filosofiasta, mutta ympäristöetiikkaa ei vielä varsinaisesti opetettu silloin. Viimeisen opiskeluvuoteni loppua kohti etsin aihetta loppuyölleni ja törmäsin yliopiston kirjakaupassa Arne Næssin syväekologiasta kertovaan kirjaan. Minut oli jo hyväksytty jatko-opiskelijaksi ja tavoitteena oli enää valmistua, joten tarvitsin aiheen oppinäytettäni varten. Kiinnostuin ympäristöetiikasta, jota kukaan ei yliopistossani tutkinut. *Environmental Ethics* oli alan keskeinen julkaisu, ja yhteisö kasvoi ja vahvistui, mutta ajattelin, että alaan erikoistumalla en saisi koskaan työtä. Tilanne näytti suorastaan toivottomalta. Suuntauduin siksi vahvemmin po-

”On liikaa vaatia muita tunnustamaan filosofisia argumentteja yhteiskunnallisessa keskustelussa.”

liittiseen filosofiaan ja teoriaan. Ennen valmistumistani sain paikan väitöksen jälkeiseen tutkimukseen ympäristö-riskien arvioinnin parissa Albertan yliopistossa Edmontonissa. Tein jo väitöksen jälkeistä tutkimusta ja yritin samalla viimeistellä väitöskirjaani. Luin paljon ympäristötieteitä, opin luonnontieteellistä ajattelua ja työskentelin tieteidenvälisissä projekteissa tutkijoiden kanssa. Sitten sain työn Montanan yliopistosta, vaikka väitöskirjani oli yhä tekemättä. Kuuntelin lopulta hyviä neuvoja ja kasasin väitöskirjani, joka itse asiassa muodostui pitkälti jo julkaistuista artikkeleista. Kiinnostuksesta huolimatta ympäristön ja filosofian yhdistäminen ei ole ollut itsestään selvä ratkaisu, mutta etenkin väitöksen jälkeinen työ vaikutti urani muotoutumiseen. Vaikutin teoreettisiin keskusteluihin alalla, mutta olin aina kiinnostunut tieteidenvälisestä yhteistyöstä ja pohdin aktiivisesti filosofien roolia muutoksen toimeenpanijoina.

Soveltavaa filosofiaa

Kesällä 2017 saitte kansainvälisen ympäristöetiikan järjestön (ISEE) ensimmäisen vuosittaisen osallistuvan filosofian palkinnon, joka tunnetaan nyt nimellä Andrew Light Award for Public Philosophy. Vaikka Suomessakin keskustellaan filosofian yhteiskunnallisesta vaikuttavuudesta², meillä ei ole vakiintunutta käännöstä käsitteelle *public philosophy*. Voisitko kertoa lyhyesti, mitä on tämä julkiseen keskusteluun suuntautuva ”osallistuva filosofia”?

Edes englanninkielisessä maailmassa, jossa käsitettä käytetään, kukaan ei tiedä, mitä kaikkea se oikeastaan tarkoittaa. Laajasti ottaen on tarkoitus viitata siihen, miten filosofiaa tehdään akateemisen kontekstin ja perinteisen opetuksen kentän ulkopuolella. Tavoitteena on luoda filosofisia ajatuksia ja välineitä, joita voidaan käyttää päätöksenteon prosesseissa ja yleisemmin julkisessa elämässä. Monet filosofit ovat löyhästi ottaen osa

julkisen filosofian verkostoja, eikä heidän toimintaansa tavoiteta välttämättä edes näillä määritelmillä. Aiheeseen ei ole käsikirjaa. Sokrates oli julkinen filosofi: filosofian historiasta löytyy pitkä perinne akateemisen maailman ulkopuolella toimineita filosofeja.

Etenkin Yhdysvalloissa filosofit eivät ole näkyvissä julkisessa keskustelussa ja politiikassa. Teorioita syistä on monia: on esimerkiksi esitetty, että kylmä sota pakotti filosofit maan alle. Sen sijaan sisällissodan ja toisen maailmansodan välinen ajanjakso oli filosofialle ja etenkin amerikkalaiselle pragmatismille hyvää aikaa, ja esimerkiksi John Dewey osallistui aktiivisesti julkiseen keskusteluun. Tuolloin filosofia oli enemmän valtavirtaa, toisin kuin nykyään. On tietenkin poikkeuksia kuten maailmanlaajuisesti tunnetut Cornel West tai Peter Singer, mutta enimmäkseen olemme näkymättömissä. Henkilökohtaisesti määrittäisin osallistuvaa filosofiaa sen kautta, että se yhdistyy päätöksentekoon tavoin, jotka eivät vaadi tunnustamaan filosofisia lähtökohtia. Moni yhteiskunnalliseen vaikuttamiseen suuntautunut ajattelee virheellisesti, että heidän kontribuutionsa tulisi tunnustaa vain ja ainoastaan filosofian kautta. On liikaa vaatia muita tunnustamaan filosofisia argumentteja yhteiskunnallisessa keskustelussa. Filosofiaan kohdistuu myös ennakkoluuloja: ajatellaan, että se on vieraantunutta todellisen maailman ongelmista, sitä on vaikea ymmärtää tai että se ei ole sovellettavissa. Pitäisikö kysyä, miten osoittaa päätöksentekoyhteisölle, että filosofilla on henkilönä ja asiantuntijana annettavaa jossakin asiassa. Voin vakuuttaa, että Obaman hallinnon ilmastoasioissa ei ollut valmista paikkaa filosofille: siellä etsittiin luonnontieteilijöitä, päätöksenteon asiantuntijoita, taloustieteilijöitä ja juristeja. Olikin tarpeen näyttää, että juuri minulla oli jotain annettavaa. Tätä varten oli luotava identiteetti, jolla ei ollut mitään yhteistä filosofi-identiteettini kanssa.

Paikkaa itselleen ei voi odottaa vaan täytyy todistaa, että on jotain tarjottavaa?

”Poliittinen työ on nopeaa mutta näyttää ulospäin äärettömän hitaalta.”

On tärkeää näyttää, mitä tuo pöytään. Esimerkiksi nämä ovat ajatuksiani siitä, miten vähentää kasvihuonekaasuja, muuttaa nopeasti energiajärjestelmää tai saada valtiot toimimaan yhdessä näiden asioiden eteen. Olin tietenkin rakentanut ratkaisuehdotukset siten, että ne johtaisivat reiluihin ja oikeudenmukaisiin tuloksiin, ja tässä filosofiassa on keskeinen rooli, mutta tieto tästä jää yleensä vain itselleni.

Mikä on ollut vaikutuksenne päätöksentekoprosesseihin ja miten työnne filosofina näkyy niissä?

Yksi vaikeimmista asioista on, että poliittinen työ on nopeaa mutta näyttää ulospäin äärettömän hitaalta. On kestänyt yli 25 vuotta luoda kestävä yksimielisyys ilmastomuutoksesta. On vaikeaa saada 190 maata olemaan yhtä mieltä asioista. Mutta näitä työstäessä kaikki tapahtuu hyvin nopeasti. Hallinnon byrokrazia, muiden maiden vaatimukset vastata aloitteisiin ja etenkin todellinen tarve vastata ihmisten hätään painavat joka suunnasta: ollaan jatkuvan hyökyaallon alla. Ei ole aikaa huolellisesti kehittää filosofisia argumentteja ja pohtia niiden sovellettavuutta: on työskenneltävä nopeasti. Tällaisessa tilanteessa filosofia tarjoaa taitoja arvioida kriittisesti hyvin erilaisia ja vaikeita ongelmia sekä niitä käsittelevää haastavaa kirjallisuutta. Se auttaa arvioimaan, mikä on hyvä tai huono peruste jonkin asian järjeleimiselle, mitkä ovat ajattelun aukkopaidat ja missä kohdin tarvitaan lisää perusteluita. Työstäni logiikassa on ollut ehkä eniten suoraa hyötyä, jos mietin varsinaisia filosofian työkaluita. Loppujen lopuksi kyse on ajattelemisen tavasta.

Yhdysvalloissa suurin osa julkisen päätöksenteon ammattilaisista on koulutukseltaan lakimiehiä. Monen kollegani tutkinto tulee oikeustieteen puolelta, vaikka he eivät ole opiskelleet esimerkiksi kansainvälistä ilmastolakia. Oikeustieteen tutkinto opettaa, miten ajatella, järjeillä ja argumentoida tietyllä tavalla. Filosofit tekevät samaa mutta enemmän ja paremmin. Erona on, että meitä ei opeteta kommunikoimaan tavalla, joka on

ymmärrettävä muille päätöksentekoprosessin toimijoille. Minun piti opetella tätä itsekseni, kansalaisjärjestöissä ja ajatushautomissa. Jos oikeustieteen tutkinto tarjoaa kehikon järjen käytölle ja ymmärtämiselle Yhdysvalloissa ja muualla, filosofian tutkinto tarjoaa saman moninkertaisena.

Voisiko sanoa, että myös kompromissien tekeminen on vaikeaa filosofille?

Totta. Ajatus siitä, että voisi menestyksekkäästi puolustaa tiettyä moraalista kantaa ja saada muut kannan taakse ei ole realistista poliittisen päätöksenteon maailmassa. Esimerkiksi asiat, joiden parissa työskentelin, nojautuivat kansainväliseen deliberaatioon: vaikka itse olisin sitä mieltä, että jokin versio utilitarismista olisi toimivin ratkaisumalli, muita ei voi pakottaa ajattelemaan samalla tavalla. Filosofiaan toisinaan liittyvä joustamaton hyväksynnän etsiminen omille väitteille ei toimi päätöksenteon areenoilla. Kovin pitkälle ei pääse, ellei ole jonkinlainen, edes metodologinen, pluralisti.

Miten tämä kaikki suhteutuu soveltavaan filosofiaan?

Ennen kuin aloin työskennellä ilmastopäätöksenteon parissa tein tietynlaista soveltavaa filosofiaa. Soveltavan etiikan puolella on erotettavissa kaksi eri lähestymistapaa: Ensimmäisen mukaan valmiiksi muotoiltuja moraalisia käsitteitä viedään käytännön elämän eri alueille, esimerkiksi lääketieteeseen, liiketalouteen tai ympäristöasioihin. Toinen lähestymistapa suosittaa käytännönläheisemmin menemistä mukaan prosesseihin ja julkisen elämän alueille. Silloin tullaan osaksi yhteisöä ja nostetaan näin esiin filosofisia ongelmia. Suurin osa lääketieteen etiikasta toimii nykyään tämän jälkimmäisen lähestymistavan mukaisesti. Bioetiikan tutkija Thomas Marino käsittelee tätä: kun työskentelee sairaalassa ja auttaa lääkäreitä ja potilaita tekemään vaikeita päätöksiä, on tärkeää ymmärtää, mitä ihmiset ymmärtävät ja mitä hoidosta vastaavien ja hoidettavien ihmisten arvot ovat. Ei voi

vain tuoda ulkopuolelta filosofisia teorioita prosesseihin. Tällaisen toiminnan yhteydessä soveltava filosofia ei ole kovin kuvaava käsite.

Ilmastonmuutoksen menetykset ja vahingot

Toitte esitelmässänne esiin ajatuksen esteettisestä integriteetistä ilmastonmuutoksen ei-taloudellisten menetysten ja vahinkojen (*non-economic loss and damage*) yhteydessä. Voisitteko avata hieman näitä käsitteitä? Miten estetiikka voi auttaa ymmärtämään ilmastonmuutosta ja sen seurauksia?

Käyn tätä läpi myös työn alla olevassa *Loss and Damage in Climate Change* -kirjassani. ”Menetykset ja vahingot” on yksi kolmesta keskeisestä teemasta ilmastonmuutosneuvotteluissa ja sillä on jo oma vakiintunut merkityksensä. Ensimmäinen keskeinen teema liittyy ilmastonmuutoksen hillitsemiseen (*mitigation*): tavoitteena on ilmastonmuutoksen estäminen eli ennen kaikkea kasvihuonekaasupitoisuuksien vähentäminen. Toinen teema, sopeutuminen (*adaptation*), liittyy puolestaan ilmastonmuutosten vaikutusten tutkimiseen. Ihmisten toimien seurauksista ilmakehään vapautunut hiilidioksidi voi aiheuttaa ilmakehän lämpenemistä vielä tuhansien vuosien ajan. Tiedämme myös, miten vaikea on muuttaa maailmanlaajuisia energiajärjestelmää. Näistä syistä ilmastotoimien vaikutuksissa on väistämättä viivettä.

Vuosina 2010–11 etenkin pienten saarivaltioiden edustajat alkoivat kysyä neuvotteluissa kolmatta kategoriata ilmastonmuutoksen hillitsemisen ja siihen sopeutumisen lisäksi. Tämä vahingot ja menetykset -teema on laajempi kuin pelkkä sopeutumisen teema, vaikka niissä on osin päällekkäisyyksiä. Esimerkkinä tästä on vaikkapa ilmastonmuutoksen vahvistamien äärimmäisten sääilmiöiden kuten syklonien ja hurrikaanien seurauksiin varautuminen. On myös ilmiöitä, joihin ei ole mahdollista sopeutua, kuten merenpinnan nousu, joka uhkaa kokonaisia saarivaltioita Tyynenmeren alueella. Marshallsaaret, Mikronesia ja lukuisista saarista tai atolleista muodostuvat valtiot ovat liian matalia selviytyäkseen jopa nykyisen merenpinnan nousun tason huomioiden. Teimme mitä tahansa, näillä alueilla tuhot ovat väistämättömiä.

Menetykset ja vahingot on erityisen tärkeä aihe paitsi filosofisesti myös käytännöllisistä syistä: se pakottaa miettimään niitä ilmastokriisin puolia, joita ei yleensä haluta ajatella. Kaikkein vaikeimmat asiat liittyvät tähän, ja menetysten ja vahinkojen asema erillään sopeutumisen teemasta kytkeytyy eksistentiaaliseen riskiin, jonka joudumme kohtaamaan. Maapallo on jo muuttunut ja tulee muuttumaan tekojemme seurauksena, ja yhteistyö on vaikeaa. Yksittäisen maan kasvihuonepäästöt eivät aiheuta kuitenkaan yksinään ilmaston lämpenemistä – on pakko tehdä yhteistyötä. Muutos on kuitenkin edennyt jo niin pitkälle, että menetämme kokonaisia lajeja, ekosysteemejä ja alueellista koskemattomuutta. Miten asiasta vastataan niille, joita tuho eniten koskee ja autetaan niitä, jotka joutuvat muuttamaan tuhojen tieltä? *Ex ante* -vastaukset käsittelevät sitä, miten estää tuhoja

tapahtumasta. *Ex post* -vastaukset liittyvät siihen, miten suhtautua muutokseen, joka on jo tapahtunut. Nämä ovat vaikeita ongelmia: vaikkapa ilmastonmuutoksen yhteys maailman muuttoliikkeisiin. Rajoja ylitetään ilmaston vuoksi jo nyt ja pitkällä tähtäimellä entistä enemmän, mikäli emme toimi. Ilmastosyistä johtuva maastamuutto vaikuttaa myös valtioiden vakauteen. Aiheutamme ongelmat yhdessä, joten ne tulisi ratkaistakin yhdessä. Vahingot ja menetykset -teema kattaa näin alueen, joka ohittaa ilmastonmuutoksen hillitsemiseen tähtäävän teknisen työn. Osa keskustelusta keskittyy elämäntapamuutoksiin ja kulutuksen vähentämiseen, joka on erittäin tärkeää, vaikkakin joillekin valtioille vaikeaa kohdata. Yritetään kuvitella, mitä katoaa, jos kokonainen maa katoaa: kun ihmisyhteisöt ja ei-inhimilliset yhteisöt katoavat. Mitä on vaakalaudalla, jos tämä tapahtuu?

YK-osapuolet, jotka neuvottelivat ilmasto-ohjelman vahingot ja menetykset -kysymyksistä, onneksi ymmärsivät jo varhain, että huomioon täytyy ottaa myös talouden ulkopuoliset kysymykset. Yhdysvalloissa ilmastonmuutoksen torjumistoimiin liittyvä keskustelu on ollut pääosin talouden ehdoin käytyä. Sosiaaliset ja terveysnäkökohdat huomioidaan, mutta jopa Obaman hallinnon aikana tehdyissä esityksissä terveysvaikutusten rahallisen arvon määrittäminen oli keskeistä: mikä on vaikkapa ilmastosyistä aiheutuvien sairaspäivien rahallinen arvo? Terveysvaikutuksille on laskettu hinta ja niitä vertaillaan. On toki taloudellisestikin järkevää muuttaa energiajärjestelmää ilmaston kannalta kestävämpään suuntaan. Tämä ei voi olla kuitenkaan ainoa perustelu. Todisteena tästä toimivat jopa kansainvälistä ilmasto-politiikkaa vastustavat tahot: esimerkiksi puheenvuorossaan, jossa Trump kertoi Yhdysvaltojen vetäytyvän ilmastopöytäkirjasta, hän ei käytä kertaakaan sanaa ilmastonmuutos vaan perustelee kantaansa sillä, että maan pitäytyminen kansainvälisessä sopimuksessa tuhoaisi sen *talouden*. Tällä maaperällä keskustelua käydään: ”työt tappava ilmastopöytäkirja”. Trumpin esittämät perusteet ja luvut ovat vääriä ja perustuvat huonosti toteutettuihin tutkimuksiin – WRI on tehnyt tästä laajalti tutkimusta. Mutta jos menetämme kokonaisia valtioita, ei ole mielekästä miettiä, mikä on niiden menetetty BKT. Moista menetyksestä ei voi kompensoida rahallisesti. Entä jos menettäisimme osia Suomesta, ihmisten kotikaupunkeja ja yhteisöjä, joissa heidän perheensä ja sukunsa asuivat? Menetyksellä koskisi kulttuurisia arvoja, ihmisten ja naapurien välisiä suhteita sekä ei-inhimillisten olentojen välisiä suhteita. Nämä ovat rikkaita ja syviä arvoja ja suhteita, joita raha ei määritä.

Menetimme Suomessa alueita sodan myötä, ja tämä on yhä kipeä aihe: onko tässä edellytyksiä menetyksen tasojen ymmärtämiselle?

Samankaltaisuuksia on, ehdottomasti. ’Ei-taloudelliset menetykset ja vahingot’ (*non-economic loss and damage*, NELD) on luotu uudeksi kategoriaksi talouden ulkopuolelle jäävien vahinkojen ja menetysten arvioimiseen. NELD:in avulla YK:n ilmastoyhteisö pyrkii vihdoin käsittelemään ja ymmärtämään, mitä ilmas-

tonmuutoksen myötä tuhoutuu ja mitä voidaan tehdä ilmastonmuutoksen vuoksi väistyvien ihmisten ja yhteisöjen auttamiseksi. Se antaa syyn puhua aiheesta koko ilmastonmuutoskeskustelun kentällä. On esimerkiksi paljon akateemista kirjallisuutta, jonka mukaan ihmisoikeuksien tulisi olla yksi näkökulma ilmastonmuutokseen. Kuitenkaan ihmisoikeuksista ei ole mainintaa missään merkittävässä ilmastopimuksessa 1990-luvun alkupuolelta alkaen. Ihmisoikeuksista on yksi maininta Pariisin ilmastopimuksessa, mutta siinäkin ei ole artiklaa ihmisoikeuksista ja ilmastonmuutoksesta. Sen lisääminen konsensuksen keinoin olisi hyvin vaikeaa ja hidasta, mutta NELD-keskustelu puolestaan leviää muuallekin ilmastopimuksessa.

Mitä keskustelu ihmisoikeuksista tarkoittaa ympäristöongelmien tapauksessa? Se sivuutetaan helpposti eri rekisterin käsitteenä, kun tarkoitetaan arvioida ihmisen aiheuttamaa tuhoa planeetan tai ei-inhimillisen luonnon kannalta?

Akateeminen ympäristöetiikka rakentuu jossain mielessä ajatukselle siitä, että ei-inhimillisellä on samankaltaista itseisarvoa kuin ihmisellä, ja että tällä on moraalisia seurauksia. Ilmastonmuutos on niin valtava ongelma, että kun puhutaan ihmisen hyvinvoinnista, päädytään kattamaan itse asiassa myös iso osa ei-inhimillistä hyvinvointia. On vaikeaa kuvitella toimia, joilla autettaisiin vain ihmisiä mutta ei muita lajeja maapallolla. NELD-tematiikka kattaa myös suoraan osan näistä ei-inhimillisen luonnon, kuten lajien ja ekosysteemien kohtaamista vahingoista ja siitä miten niihin reagoidaan.

2013 luotiin Varsovan kansainvälinen mekanismi eitaloudellisten vahinkojen ja menetysten arvioimiseksi. Se sisältää selkeitä viittauksia merkittäviin esteettisiin väitteisiin, joita ei kuitenkaan tunnusteta sellaisiksi. Jokainen estetiikantutkimusta tunteva kuitenkin tajuaa, että tämä on kutsu osallistua keskusteluun ja parantaa sitä. Puheessani esittelin yhtä, esteettiseen integriteettiin liittyvää teemaa. Esteettinen integriteetti on ollut esillä ympäristöestetiikassa viimeisen 20 vuoden aikana. Aiheesta on kiinnostavaa kirjallisuutta, ja on jo kokemusta sen käyttämisestä päätöksenteon tukena eri maissa, esimerkiksi suojelukysymyksissä, ja nähdäkseni sitä voitaisiin käyttää myös ilmaston tapauksessa. Luonnon- tai hybridiympäristöissä on jotain, joka luo niihin yksilöllistä profilia tai narratiivia; miksi se on olemassa ja miksi ihmiset välittävät siitä. Käytin eilen esimerkkinä vuorenhuippujen avolouhintaa. Enää ei kaiveta tunneleita ja lähetetä niihin ihmisiä – tämä oli työtä, jota molemmat isoisäni tekivät koko ikänsä Länsi-Virginiassa. Nykyään poistetaan koko vuorenhuippu, siirretään sen materiaali viereiseen laaksoon ja tuodaan paikalle koneet kaivamaan hiiltä vuoren sisästä. Tämä aiheuttaa valtavaa ympäristötuhoa, mutta samalla tuhotaan kokonaisten järjestelmien ja ekosysteemien integriteetti. Vuorenhuippujen luomaa maisemaa ei enää ole tämän jälkeen. Jäljellä on vain jotain, joka ennen oli vuori, ja valtava määrä jätettä. Esteettinen integriteetti toimii päätöksenteon välineenä negatiivisessa mielessä: välttää pysyvän harmin tekemistä.

Se voi toimia kriittisenä argumenttina, joka monien on helppo ymmärtää. Lisäksi se sanoittaa monia tunteita, jotka nousevat, kun ympäristöjä muutetaan pysyvästi. Käsitettä voitaisiin käyttää siis NELD-keskustelussa ja vaikuttaa sitä kautta yleiseen ilmastonmuutoskeskusteluun. Mutta ilmastonmuutoksen kaltaisen valtavan ilmiön kohdalla ei riitä, että esteettistä integriteettiä vain sovelletaan aiemman kirjallisuuden pohjalta. Tämä liittyy jälleen kaikkein vaikeimpien asioiden, kuten eksistentiaalisen riskin kohtaamiseen. Ainakin osassa maailmaa maiseman integriteetin säilyttäminen ei välttämättä enää merkitse mitään, koska se tuhoutuu kokonaan joka tapauksessa. Ehkä integriteetti voidaan ymmärtää jollain muulla tavalla, joka ottaa huomioon nämä laajemmat vaikutukset. Siihen minulla ei ole kuitenkaan vielä vastausta.

Miten filosofina neuvotte suhtautumaan ilmastonmuutokseen liittyviin surun, pelon ja kauhun tunteisiin?

Kun puhun Pariisin sopimuksen laatimisesta ja siitä, miten sitä puolustetaan tällä hetkellä, minua syytetään usein optimismista. Mielestäni en ole perusteettoman optimistinen, sillä olemme edistyneet valtavasti. Työtä riittää, mutta otamme oikeita askeleita. Puhuin täällä Suomessa ensi kertaa NELD-tematiikasta julkisesti, ja se oli innostavaa. Tajusin, että aihe on niin vaikea, koska joudumme samalla kohtaamaan syvimmat pelkomme. Emme menetä koko planeettaa, mutta menetämme osia siitä. Miten olla masentumatta? Neuvoisin lohduttautumaan ajatuksella, että vastauksia todella etsitään. Kansainvälisiä mekanismeja kritisoidaan, mutta nyt on olemassa todellisia ohjelmia, vakuutusmekanismeja ja yhteistyömuotoja, jotka auttavat kehittyviä valtioita kohtaamaan ilmastonmuutoksen. Esimerkkinä tästä on Norjan ja Sveitsin johtama Nansenin aloite, joka tähtää ilmastoystävälliseen muuttoliikkeen helpottamiseen. Aloite on saanut nimensä Nansenin passista, jonka avulla autettiin isänmaattomia ihmisiä asettautumaan uusille alueille ensimmäisen maailmansodan jälkeen. Nämä eivät ole vain ideoita paperilla vaan ongelman eteen todella työskennellään. Ennen marginaalissa olleet kysymykset ovat nyt kansainvälisissä keskusteluissa tärkeimpien joukossa.³

Viitteet & Kirjallisuus

- 1 Näihin kysymyksiin viitataan usein lyhenteellä NELD eli *Non-economic Loss and Damage*.
- 2 Esim. *niin & näin* 3/2013.
- 3 Lightin kaikille avoin puheenvuoro oli osa kahden päivän mitausta Suomen estetiikan seuran järjestämää ympäristöestetiikan osiota. Kiitos ympäristötutkimusta tukevalle Maj ja Tor Nesslingin säätiölle Lightin vierailun mahdollistamisesta sekä Markku Oksaselle vinkeistä public philosophy -käsitteen suomentamiseen.